

Er worden specifiek eigen klemtonen gelegd. Ik benoem er drie.

Er wordt nagedacht over de afbakening van het lokaal sociaal beleid. Stad en OCMW kiezen er allicht voor niet alle maatregelen m.b.t. de sociale grondrechten te bundelen in het lokaal sociaal beleid. Dus: niet het ganse onderwijsbeleid, maar wel de extra maatregelen die jongeren, die geen of moeilijk toegang hebben tot het onderwijs, ondersteunen, behoren dan tot het lokaal sociaal beleid. Anderzijds wordt het lokaal sociaal beleid niet beperkt tot een welzijnsbeleid.

De taakverdeling tussen stad en OCMW krijgt vorm in elk van de beleidsdomeinen die het lokaal sociaal beleid omvat. Dikwijls zijn beide uitvoerder in deze beleidsdomeinen. Dit is een gevolg van een impliciete, nooit formeel afgesproken taakverdeling. Daarbij stond het OCMW voor de persoonlijke begeleiding van personen wier grondrechten geschonden werden, en de stad voor het informeren, sensibiliseren, vormen van personen wier grondrechten bedreigd werden. Eén van beide neemt in elk van de beleidsdomeinen de regie op. Een genuanceerde taakverdeling, waarbij de regierol verder wordt ingevuld, maar waarbij ook de rol van de andere lokale overheid omschreven wordt, dringt zich op.

Tenslotte wordt in de context van het lokaal sociaal beleid naar het individu gekeken. Expliciet dan voorheen neigen stad en OCMW ernaar de rol van het individu in het sociaal beleid te benoemen. De realisatie van de sociale grondrechten veronderstelt, zo gaat de redenering, een actief opnemen van de eigen verantwoordelijkheid door het individu. In het licht van de bedreigde sociale cohesie wordt dan overwogen om met het lokaal sociaal beleid dat 'actief burgerschap' te stimuleren.

Voor meer informatie over het lokaal sociaal beleid in Vlaanderen en Brussel kan u terecht op <http://www.wvc.vlaanderen.be/lokaalsociaal-beleid> en www.bwr.be

OLIVIA VANMECHELEN*

GEERT LAUWERS**

ANN VAN DEN WYNGAERD***

Noten

* Projectmedewerker, Brusselse Welzijns- en Gezondheidsraad.

** Kabinetsexpert sociale zaken, Stad Antwerpen

*** Stafmedewerker, departement Sociale Zaken, OCMW Gent

1 Vlaams regeerakkoord 2004

2 Leen Sannen, 'Drempels naar welzijnsvoorzieningen: de cliënt aan het woord', HIVA, 2003

3 Hiermee worden zowel de professionele partners op het werkveld als het sociaal-cultureel verenigingsleven bedoeld.

RUBRIEK INTERNATIONAAL EN EUROPEES STRAFRECHT

TAMPERE, THE NEXT GENERATION: HET HAAGS PROGRAMMA

Na de positieve evaluatie midden 2004 van de uitvoering van het programma (de 'mijlpalen') van Tampere, heeft de Europese Raad op 4-5 november 2004 - goed vijf jaar na de Europese top van Tampere op 15-16 oktober 1999 - het 'Haags Programma' aangenomen.¹

Het betreft een nieuw meerjarenprogramma dat verder gestalte moet geven aan de Europese ruimte van vrijheid, veiligheid en recht (voorheen: rechtvaardigheid). Het programma bestrijkt alle beleidsaspecten - inclusief interne en externe dimensie - van bedoelde ruimte. Zowel grondrechten van burgerschap, asiel en migratie, grensbeheer, integratie en bestrijding van terrorisme en georganiseerde criminaliteit, justitiële en politieke samenwerking in strafzaken en burgerlijk recht passeren de revue. In de loop van 2005 wordt vanwege de Europese Commissie bovendien een actieplan ingewacht met voorstellen voor concrete acties en een tijdschema voor de aanneming en uitvoering van het nieuwe programma, waarvan de implementatie overigens middels de beproefde techniek van een 'scorebord' zal worden bijgehouden. Het nieuwe Europese draaiboek voor de komende jaren inzake voor justitie en binnenlandse zaken zit er dus aan te komen.

In afwachting is in deze rubriek alvast een selectie afgedrukt van voor de politieke en justitiële

samenwerking in strafzaken belangrijke extrac-
ten² uit het Haags Programma.

"[...]

1. Verbetering van de uitwisseling van informatie

De Europese Raad is ervan overtuigd dat voor het versterken van vrijheid, veiligheid en recht een innoverende benadering van de grensoverschrijdende uitwisseling van wetshandavingsinformatie nodig is. Het enkele feit dat informatie de grens overgaat, mag niet langer bepalend zijn.

Met ingang van 1 januari 2008 dient de uitwisseling van dergelijke informatie gebaseerd te zijn op het beginsel van beschikbaarheid onder de hierna genoemde voorwaarden. Dit betekent dat in de gehele Unie een wetshandavingsfunctionaris in een lidstaat informatie die hij voor de uitoefening van zijn taak nodig heeft, kan verkrijgen van een andere lidstaat en dat de betrokken wetshandavingsinstantie in een andere lidstaat die informatie voor het aangegeven doel beschikbaar stelt, rekening houdend met het belang van lopende onderzoeken in die lidstaat. Onverminderd de lopende werkzaamheden wordt de Commissie verzocht uiterlijk eind 2005 voorstellen voor de toepassing van het beginsel van beschikbaarheid in te dienen en daarbij strak de hand te houden aan de volgende basisvoorwaarden:

- de uitwisseling mag alleen plaatsvinden met het oog op rechtmatige taakuitoefening;
- de integriteit van de uit te wisselen gegevens moet worden gegarandeerd;
- de informatiebronnen moeten worden beschermd en de vertrouwelijkheid van gegevens moet tijdens en na de uitwisseling te allen tijde worden gewaarborgd;
- gemeenschappelijke normen voor de toegang tot de gegevens en gemeenschappelijke technische maatstaven moeten worden toegepast;
- er moet worden gezorgd voor toezicht op de naleving van gegevensbescherming en voor passende controle voorafgaand aan en na de uitwisseling;
- personen moeten worden beschermd tegen misbruik van gegevens en zullen het recht hebben om correctie van onjuiste gegevens te vragen.

Bij de methoden voor de uitwisseling van informatie moeten ten volle gebruik worden gemaakt van nieuwe technologieën en deze moeten aangepast zijn aan het type informatie, in voorkomend geval door wederzijdse toegang tot of door onderlinge koppeling en samenwerking (interoperabiliteit) van nationale gegevensbestanden, dan wel door rechtstreekse (on line) toegang - ook voor Europol - tot centrale EU-gegevensbestanden, zoals het SIS. Nieuwe gecentraliseerde Europese gegevensbestanden kunnen alleen worden opgezet op basis van studies die de toegevoegde waarde ervan hebben aangetoond.

2. Terrorisme

De Europese Raad onderstreept dat het daadwerkelijk voorkomen en bestrijden van terrorisme, met volledige inachtneming van de grondrechten, vereist dat lidstaten hun activiteiten niet beperken tot het handhaven van hun eigen veiligheid, maar zich tevens richten op de veiligheid van de Unie als geheel.

Deze doelstelling betekent dat de lidstaten:

- de bevoegdheden van hun inlichtingen- en veiligheidsdiensten niet alleen gebruiken om bedreigingen van hun eigen veiligheid tegen te gaan maar tevens, in voorkomend geval, om de interne veiligheid van de andere lidstaten te beschermen;
- informatie waarover hun diensten beschikken betreffende dreigingen voor de interne veiligheid van andere lidstaten, onmiddellijk onder de aandacht van de bevoegde autoriteiten van die andere lidstaten brengen, en
- in gevallen waarin personen of voorwerpen vanwege terroristische dreigingen worden geobserveerd door veiligheidsdiensten, ervoor zorgen dat die observatie niet wordt onderbroken doordat de betrokken personen of voorwerpen een grens overschrijden.

Op de korte termijn moeten alle onderdelen van de verklaring van de Europese Raad van 25 maart 2004 en het EU-actieplan voor de strijd tegen het terrorisme volledig worden uitgevoerd, waarbij zo goed mogelijk gebruik moet worden gemaakt van Europol en Eurojust. De EU-coördinator voor terrorismebestrijding wordt aangemoedigd dat te stimuleren.

In dit verband herinnert de Europese Raad aan zijn verzoek aan de Commissie om een voorstel in te dienen voor een gemeenschappelijke EU-aanpak van het gebruik van passagiersgegevens ten behoeve van grensbeveiliging en luchtvaartbeveiliging, alsmede voor andere wetshandhavingsdoelstellingen.

Het hoge niveau van informatie-uitwisseling tussen veiligheidsdiensten moet worden gehandhaafd. Niettemin zijn verdere verbeteringen nodig, met inachtneming van het onder punt 2.1 hierboven beschreven algemene beginsel van beschikbaarheid en met bijzondere aandacht voor de bijzondere omstandigheden die gelden voor de werkmethodes van de veiligheidsdiensten, zoals de noodzaak de bij de vergaring van gegevens gebruikte methoden en de bronnen van de informatie te beveiligen, alsmede de noodzaak om de vertrouwelijkheid van de gegevens na de uitwisseling te waarborgen.

Met ingang van 1 januari 2005 zal SITCEN (het Europees Situatiecentrum, red.) aan de Raad een strategische analyse van de terroristische dreiging voorleggen, die is opgesteld op basis van informatie van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten van de lidstaten en, waar nodig, van Europol.

De Europese Raad vraagt met nadruk aandacht voor het belang van maatregelen ter bestrijding van de financiering van het terrorisme. Hij ziet uit naar de bespreking van de samenhangende algemene aanpak die de secretaris-generaal/hoge vertegenwoordiger en de Commissie tijdens de bijeenkomst in december 2004 zullen presenteren. Deze strategie moet voorstellen behelzen om de doeltreffendheid van de bestaande instrumenten zoals de bewaking van verdachte geldstromen en het bevriezen van activa te vergroten, maar ook voorstellen voor nieuwe methoden met betrekking tot transacties in contanten en de daarbij betrokken instellingen.

De Commissie wordt verzocht voorstellen in te dienen ter verbetering van de veiligheid van de opslag en het vervoer van explosieven en om de traceerbaarheid van industriële en chemische precursoren te waarborgen.

De Europese Raad legt er ook de nadruk op dat slachtoffers van terrorisme passende bescherming en bijstand moeten krijgen.

De Raad moet tegen eind 2005 een strategie voor de lange termijn ontwikkelen om de omstandigheden aan te pakken die bijdragen aan radicalisering en rekrutering voor terroristische activiteiten.

Alle instrumenten waarover de Europese Unie beschikt moeten op consistente wijze worden ingezet opdat alles gericht is op het hoofddoel: de bestrijding van terrorisme. Hiertoe moeten de ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken binnen de Raad het voortouw nemen, rekening houdend met de taak van de Raad Algemene Zaken en Externe Betrekkingen. De Commissie dient tijdig de communautaire wetgeving te bezien opdat deze parallel met de vast te stellen terrorismebestrijdingsmaatregelen kan worden aangepast.

De Europese Unie zal haar inspanningen in het kader van de externe dimensie van de ruimte van vrijheid, veiligheid en recht verder toespitsen op de bestrijding van terrorisme. Daartoe wordt de Raad verzocht samen met Europol en het Europees Buitengrenzenagentschap een netwerk op te zetten van nationale deskundigen op het terrein van preventie en bestrijding van terrorisme en grenscontrole. Deze dienen beschikbaar te zijn om verzoeken van derde landen om technische bijstand bij de opleiding en instructie van hun autoriteiten te kunnen inwilligen.

De Europese Raad spoort de Commissie aan, de financiering van capaciteitsopbouwende projecten in derde landen in verband met terrorismebestrijding op te voeren en er voor te zorgen dat de noodzakelijke expertise beschikbaar is om zulke projecten daadwerkelijk uit te voeren. De Raad roept de Commissie tevens op om bij de geplande herziening van de bestaande instrumenten die de externe hulp regelen, erop toe te zien dat passende voorzieningen worden getroffen om snelle, flexibele en doelgerichte assistentie bij terrorismebestrijding mogelijk te maken.

3. Politieke samenwerking

Effectieve bestrijding van grensoverschrijdende georganiseerde en andere ernstige criminaliteit en terrorisme vereist intensievere praktische

samenwerking tussen politie- en douaneautoriteiten van de lidstaten onderling en met Europol en een beter gebruik van de bestaande instrumenten op dit gebied.

De Europese Raad roept de lidstaten op Europol in staat te stellen in samenwerking met Eurojust zijn spilfunctie te vervullen bij de bestrijding van ernstige grensoverschrijdende (georganiseerde) criminaliteit en terrorisme door:

- de daartoe noodzakelijke rechtsinstrumenten vóór eind 2004 te ratificeren en ook daadwerkelijk te implementeren;
- tijdig alle nodige hoogwaardige informatie aan Europol te verstrekken;
- goede samenwerking tussen de bevoegde nationale autoriteiten en Europol aan te moedigen.

Met ingang van 1 januari 2006 moet Europol zijn situatierapporten over criminaliteit vervangen door jaarlijkse "dreigingsanalyses" over ernstige vormen van georganiseerde criminaliteit, die zijn opgesteld met behulp van door de lidstaten verstrekte informatie en van bijdragen van Eurojust en de Task Force van hoofden van politie. De Raad moet deze analyses gebruiken voor de vaststelling van jaarlijkse strategische prioriteiten die als richtsnoeren voor verdere actie zullen dienen. Dit dient de volgende stap te zijn in het opzetten en uitvoeren van informatiegestuurde rechtshandhaving op EU-niveau.

Europol moet door de lidstaten worden aangewezen als centraal bureau van de Unie voor vervalsingen van de euro, in de zin van het Internationaal verdrag tot bestrijding van valsemunterij, gesloten te Genève op 20 april 1929.

De Raad dient zo spoedig mogelijk na de inwerkingtreding van het Grondwettelijk Verdrag en uiterlijk op 1 januari 2008 de in artikel III-276 van het Grondwettelijk Verdrag voorgeschreven Europese wet inzake Europol aan te nemen, rekening houdend met alle taken die aan Europol zijn opgedragen.

Tot dat tijdstip moet Europol zijn eigen functies verbeteren door ten volle gebruik te maken van de samenwerkingsovereenkomst met Eurojust. Europol en Eurojust moeten jaarlijks aan de Raad verslag uitbrengen over hun gemeenschappelijke ervaringen en over specifieke resultaten. Voorts dienen Europol en Euro-

just het gebruik van, en hun eigen deelname aan, de gemeenschappelijke onderzoeksteams van de lidstaten te stimuleren.

De ervaring in de lidstaten met de inzet van gemeenschappelijke onderzoeksteams is beperkt. Om het gebruik daarvan aan te moedigen en ervaringen inzake beste praktijken uit te wisselen, dient elke lidstaat een nationale deskundige aan te wijzen.

De Raad moet op basis van gemeenschappelijke beginselen grensoverschrijdende politie- en douanesamenwerking ontwikkelen. De Europese Raad verzoekt de Commissie voorstellen aan te reiken voor de verdere ontwikkeling van het Schengenacquis met betrekking tot grensoverschrijdende operationele politietsamenwerking. De lidstaten dienen met de hulp van Europol te streven naar verbetering van de kwaliteit van hun opsporingsgegevens. Voorts dient Europol de Raad van advies te dienen over methoden ter verbetering van de gegevens. Het Europol-informatiesysteem dient onverwijld operationeel te worden.

De Raad wordt verzocht de uitwisseling van beste praktijken inzake opsporingstechnieken aan te moedigen als eerste stap naar de ontwikkeling van gemeenschappelijke opsporingstechnieken overeenkomstig artikel III-257 van het Grondwettelijk Verdrag, met name op de gebieden van forensisch onderzoek en beveiliging van de informatietechnologie.

De politietsamenwerking tussen de lidstaten kan in een aantal gevallen efficiënter en effectiever worden door samenwerkingsverbanden tussen de betrokken lidstaten gericht op specifieke terreinen te bevorderen, in voorkomend geval door de inzet van gemeenschappelijke onderzoeksteams en waar nodig ondersteund door Europol en Eurojust. In bepaalde grensgebieden kunnen criminaliteit en dreigingen voor de openbare en nationale veiligheid alleen worden aangepakt door intensieve samenwerking en betere coördinatie.

Verbetering van de politietsamenwerking vereist gerichte aandacht voor het versterken van wederzijds vertrouwen. In een uitgebreide Europese Unie moet welbewust gewerkt worden aan het verbeteren van het inzicht in de werking van de rechtsstelsels en organisaties van de lidsta-

ten. De Raad en de lidstaten dienen vóór eind 2005 in samenwerking met de EPA (Europese Politieacademie, red.) normen en modules te ontwikkelen voor opleidingscursussen voor nationale politiefunctiearissen over praktische aspecten van de politiesamenwerking in EU-kader.

De Commissie wordt verzocht om in nauwe samenwerking met de EPA en vóór eind 2005 programma's voor systematische uitwisseling van politieautoriteiten te ontwikkelen die gericht zijn op een beter inzicht in de werking van de rechtssystemen en organisaties van de lidstaten.

Ten slotte moet ook rekening worden gehouden met de ervaringen met externe politieoperaties bij de vergroting van de interne veiligheid van de Europese Unie .

[...]

4. Justitiële samenwerking in strafzaken

Er moet worden gestreefd naar verbetering van de justitiële samenwerking door vermindering van de bestaande juridische belemmeringen en door versterking van de coördinatie bij opsporingsonderzoeken. Met het oog op doelmatiger strafvervolgingen moet bijzondere aandacht worden besteed aan de mogelijkheden om vanuit een oogpunt van een goede rechtbedeling in grensoverschrijdende multilaterale zaken de vervolging in één lidstaat te concentreren. De verdere ontwikkeling van de justitiële samenwerking in strafzaken is essentieel voor een adequate follow-up van onderzoeken door de opsporingautoriteiten van de lidstaten en van Euro-pol.

De Europese Raad herinnert in dit verband aan de noodzaak om onverwijld de rechtsinstrumenten die gericht zijn op verbetering van de justitiële samenwerking in strafzaken te bekrachtigen en daadwerkelijk uit te voeren, zoals ook al werd opgemerkt bij het punt over politie samenwerking.

4.1. WEDERZIJDSE ERKENNING

Het uitgebreide programma van maatregelen om uitvoering te geven aan het beginsel van wederzijdse erkenning van rechterlijke beslissingen in strafzaken, dat betrekking heeft op

rechterlijke beslissingen in alle fasen van de strafprocedure of beslissingen die anderszins relevant zijn voor dergelijke procedures, zoals het vergaren en de toelaatbaarheid van bewijsmateriaal, jurisdictiegeschillen, het ne-bis-in-idem-beginsel en de uitvoering van onherroepelijke gevangenis- of andere (alternatieve) straffen moet worden vervolledigd, en nadere aandacht moet worden geschonken aan aanvullende voorstellen die zijn gedaan.

De verdere verwezenlijking van wederzijdse erkenning als de hoeksteen van justitiële samenwerking impliceert dat gelijkwaardige normen betreffende procedurele rechten in strafzaken worden ontwikkeld op basis van studies naar het bestaande niveau van rechtswaarborgen in de lidstaten en met gepaste aandacht voor hun rechtstradities. In dit verband moet het ontwerp-kaderbesluit over bepaalde procedurele rechten in strafzaken binnen de gehele Unie vóór eind 2005 zijn goedgekeurd.

De Raad dient vóór eind 2005 het kaderbesluit betreffende het Europees bewijsverkrijgingsbevel aan te nemen. De Commissie wordt verzocht haar voorstellen inzake verbetering van de uitwisseling van informatie uit de nationale registers van veroordelingen en ontzettingen, met name van seksuele delinquenten, vóór december 2004 in te dienen, zodat zij uiterlijk eind 2005 door de Raad kunnen worden aangenomen. Vervolgens moet er in maart 2005 nog een voorstel voor een geautomatiseerd informatie-uitwisselingssysteem worden ingediend.

4.2. ONDERLINGE AANPASSING VAN DE WETGEVING

De Europese Raad herinnert eraan dat de vaststelling van minimumregels voor procesrechtelijke aspecten genoemd wordt in de verdragen, teneinde de wederzijdse erkenning van vonnissen en rechterlijke beslissingen en de politie en justitiële samenwerking in strafzaken met een grensoverschrijdende dimensie te vergemakkelijken. De onderlinge aanpassing van het materieel strafrecht heeft hetzelfde doel en betreft gebieden van ernstige criminaliteit met een grensoverschrijdende dimensie. De prioriteit moet uitgaan naar die vormen van criminaliteit die met name genoemd worden in de verdragen.

Met het oog op een effectiever uitvoering binnen de nationale stelsels, dienen de ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken binnen de Raad in het algemeen verantwoordelijk te zijn voor het omschrijven van strafbare feiten en het bepalen van straffen.

4.3. EUROJUST

Effectieve bestrijding van grensoverschrijdende georganiseerde en andere ernstige criminaliteit en terrorisme vereist samenwerking bij en coördinatie van onderzoeken en, waar mogelijk, geconcentreerde vervolgingen door Eurojust, in samenwerking met Europol.

De Europese Raad spoort de lidstaten aan Eurojust in staat te stellen zijn taken uit te voeren door:

- het besluit van de Raad betreffende Eurojust vóór eind 2004 effectief uit te voeren, met bijzondere aandacht voor de aan de nationale leden te verlenen justitiële bevoegdheden; en
- te zorgen voor volledige samenwerking tussen hun bevoegde nationale autoriteiten en Eurojust.

De Raad dient op basis van een Commissievoorstel, na de inwerkingtreding van het Grondwettelijk Verdrag maar niet later dan 1 januari 2008, de in artikel III-273 van het Grondwettelijk Verdrag voorgeschreven Europese wet inzake Eurojust aan te nemen, daarbij rekening houdend met alle taken die aan Eurojust zijn opgedragen. Tot dat tijdstip zal Eurojust zijn eigen functioneren verbeteren door zich te concentreren op de coördinatie van multilaterale, ernstige en complexe zaken. Eurojust dient in zijn jaarverslag aan de Raad de resultaten en de kwaliteit van zijn samenwerking met de lidstaten te vermelden. Eurojust dient maximaal gebruik te maken van de samenwerkingsovereenkomst met Europol en te blijven samenwerken met het Europees Justitieel Netwerk en andere partners op dit gebied.

De Europese Raad verzoekt de Raad zich aan de hand van een voorstel van de Commissie te beraden op de verdere ontwikkeling van Eurojust."

GERT VERMEULEN

Noten

1 Raad van de Europese Unie, 14292/04 CONCL 3, Brussel, 5 november 2004, bijlage I, 11-42.

2 Zonder voetnoten.

RUBRIEK MENSENRECHTEN

HET NIEUWE TURKSE STRAFWETBOEK IN MENSENRECHTENPERSPECTIEF

De goedkeuring van het Ontwerp van Turks Strafwetboek¹ door het Turkse Parlement tijdens een buitengewone zitting op 26 september 2004 betekende een nieuw begin voor een land dat gedurende de voorbije 78 jaar een beroep had gedaan op een aanpassing van het Italiaanse Strafwetboek uit 1889.² Anders dan bij vorige wetboeken behandelden de parlementaire besprekingen niet elk artikel in detail, maar slechts de verschillende afdelingen van het Strafwetboek.³ In dit opzicht kan men zich bijvoorbeeld afvragen hoeveel parlementsleden zouden gemerkt hebben dat de definitie van lidmaatschap van een illegale of terroristische organisatie in art. 220 (2) veranderd is door hun goedkeuring van het nieuwe Wetboek en dat op basis van de nieuwe bepaling leden van een dergelijke organisatie nog maximaal drie jaar gevangenisstraf krijgen.

Dit neemt niet weg dat de behandeling van het Nieuwe Strafwetboek aanleiding gaf tot verhitte debatten tussen de regeringspartij (AKP) en de voornaamste oppositiepartij (CHP), bv. over enkele afdelingen in het nieuwe Wetboek waarvan de oppositie vond dat ze de vrije meningsuiting beknotten, door met name kritiek op religieuze gezagsdragers strafbaar te stellen.⁴ Hetzelfde gold voor de pogingen van de regeringspartij om overspel strafbaar te stellen (cf. infra). Het zou verkeerd zijn om de goedkeuring van het nieuwe Strafwetboek enkel te beschouwen als één van de vele stappen die Turkije nu eenmaal moest zetten om de Europese Unie tevreden te stellen. Nochtans is het onbetwist dat de snelheid waarmee het wetboek werd aangenomen enkel te verklaren is door Turkijes haast om de Europese trein te halen, na deze al verschillende keren te hebben gemist. Tussen de stemming